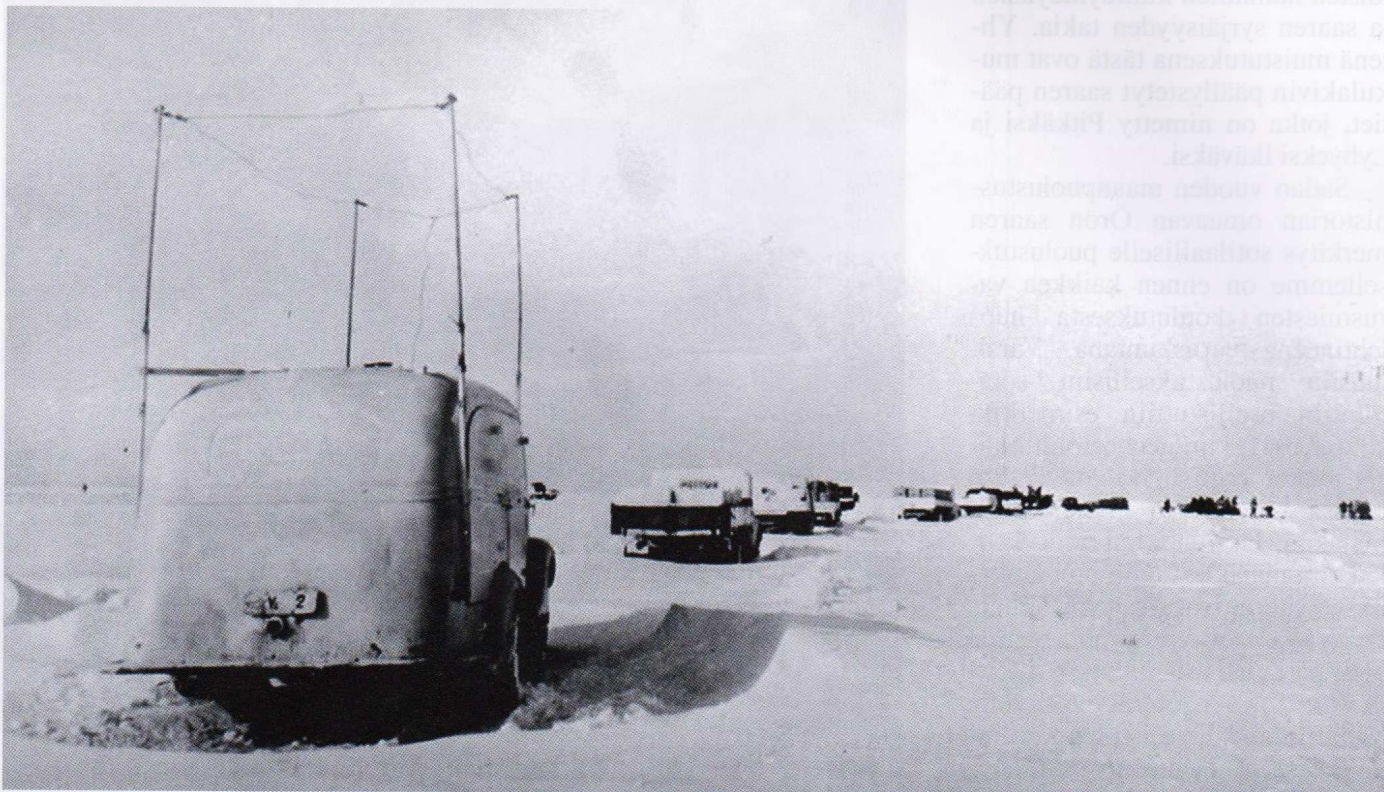


Isvägen – direkt förbindelse till Sverige



En vitkalkad bilkolonn bland isvägens drivor. (Yle:s arkiv)

Valkoiseksi kalkittu autokolonna jäätien kinoksissa. (Yle:n arkisto)

De två minnesmärkena på ömse sidor om Kvarken berättar om isvägens betydelse för ett Finland, som utsattes för Vinterkriget. Sverige understödde Finland under Vinterkriget på många sätt, bl.a. med frivilliga trupper och leveranser av vapen och ammunition. När havet frös till i början av år 1940 och hamnarna stängdes kvarstod enda transportleden västerut via Torneå och Haparanda. Denna omväg utgjorde naturligtvis en besvärlig flaskhals och risken fanns dessutom, att ryssarna skulle lyckas i sin målsättning att kapa denna förbindelse.

Den ovanligt kalla vintern väckte hos de österbottniska skyddskårs- och industrikretsarna tanken att öppna en isväg från Holmsund i Umeå till Vasa. Idén angående en isväg fick stöd hos militärmyndigheterna, och att förverkliga densamma utsågs distriktsingenjör Torsten Nordström. Fyrvaktaren vid Valsörarna, Karl Nykvist, bidrog med lokalkännedom angäen-

de Kvarken. Sverige deltog inte officiellt i företaget, men ett stort antal frivilliga lastbilsföretagare var med och säkerställde transporter- nas förverkligande. Som ansvarsperson i Sverige fungerade ordföranden för Lastbilsföreningen i Södra Västerbotten N.S. Ericsson.

Företaget var ytterst riskfyllt. Ett tillfruset hav är alltid lömskt, den upp-plogade vägen yrde nästen dagligen igen av de hårda snöbyarna och man måste akta sig för ryska bombplan. De vitkalkade bilkolonnerna färdades i allmänhet nattetid. Trots svårigheterna förblev förlusterna relativt små i relation till företagets storlek. Sex lastbilar sjönk genom isen och en plogbilsförare omkom vid anläggning av isvägen.

Vägen öppnades den 19.2.1940. Under svåra förhållanden transporterade inemot 800 förare jämte lastbilar mer än 2000 billaster krigsmateriel och underhållsmaterial den 120 km långa sträckan över Kvarken. Dessutom transpor-

terades med 53 tankbilar nästan 100 ton bensin till Vasa. Som returlast till Sverige transporterades mer än 1000 ton cellulosa. Även efter fredsslutet hjälpte över 200 frivilliga svenska chaufförer till vid evakueringen av Karelska Näset. Isvägen stängdes slutligen den 22.3.1940.

Aktiva krigsveteraner i Vasa

Bland krigsveteraner i Vasa väcktes på 1990-talet idén att åstadkomma ett minnesmärke över Vinterkrigets isväg och dess hjältar både i Vasa och Holmsund. Detta för att hedra både de som hade ansvaret för isvägens förverkligande och den stora skara frivilliga lastbilsschaufförer som deltog i dessa farliga transporter. Minnesmärket i Vasa förverkligades av aktiva vasabor, när i Tiklas-parken avtäcktes skulptören Pekka Jylhäns verk, "Den Gyllene Handen", på dagen 60 år sedan Vinterkrigets slut den 13.3.1940. Minnesmärket



Den gyllene handen (IV).

Kultainen käsi -muistomerkki paljastettiin Vaasassa 13.3.2000.

avtäcktes av dåvarande ordförande för Vasa Krigsveterandistrikt Holger Strandberg. Han avslutade sitt öppningstal med ett tack riktat till de svenska frivilliga; ”Tack, för att Ni hjälpte oss så, att vi i dag får leva i ett fritt Fosterland, i ett självständigt Finland. Tack, för att vi själva får besluta om vårt öde”. Krigsveteranerna i Vasa avlägger årligen ett hedersbesök vid minnesmärket den 13.3.

Den värdefulla svenska hjälpen fick sitt eget minnesmärke i hamnen i Holmsund fem år senare, när en minnesplatta förverkligad av sammanslutningarna Finlands Krigsveteraner i Sverige, Lions Club Holmsund, Västerbottens Regementes Museum och Sveriges Åkeriföretag gemensamt avtäcktes vid isvägens utgångspunkt den 25.9.2005. Vid tillfället närvarar ännu levande isvägens hjältar, frivilliga svenska chaufförer. Minnesmärket avtäcktes av Finlands ambassadör i Sverige Pertti Torstila. I sitt tal framförde Torsti-

la till chaufförsveteranerna samma hälsning som premiärminister Churchill på sin tid riktat till de finska soldaterna; ”Genom er viljestyrka och beslutsamhet visade ni världen vad fria människor kan åstadkomma”. De finska veteranernas tacksamma hälsning till dessa isvägens hjältar framfördes av kanslirådet Holger Strandberg i egenskap av ordförande för Vasa Krigsveterandistrikt.

Minnesmärket och dess budskap omhuldades även på den svenska sidan. I Holmsund anordnades den 27.9.2015 ett anspråkslöst jubileumstillfälle i anledning av att det förflutit 10 år sedan minnesmärket avtäcktes. På plats fanns då bl.a. en lastbil som deltagit i transportererna jämte medlemmar i föreningen Finlands Krigsveteraner i Sverige.

Ilkka Virtanen

svensk översättning: Anders Knip

jatk. sivulta 26

heessaan Torstila välitti kuljettajaveteraaneille saman tervehdysten kuin pääministeri Churchill aikanaan suomalaisille sotilaille: ”Tahtonvoimallanne ja päättäväisyydellänne näytitte maailmalle mihin vapaat ihmiset pystyvät”. Suomalaisten sotaveteraanien kiitollisen tervehdysten näille jäätien sankareille toi kanslianeuvos Holger Strandberg Vaasan Sotaveteraanipiirin puheenjohtajan ominaisuudessa.

Muistomerkkiä ja sen sanomaa vaalitaan myös Ruotsin puolella. Holmsundissa järjestettiin 27.9.2015 muistomerkkin paljastamisen 10-vuotismuistoksi pienimuotoinen juhlatilaisuus, jossa oli paikalla mm. kuljetuksiin osallistunut kuorma-auto sekä Finlands Krigsveteraner i Sverige yhdistyksen jäseniä.

Ilkka Virtanen

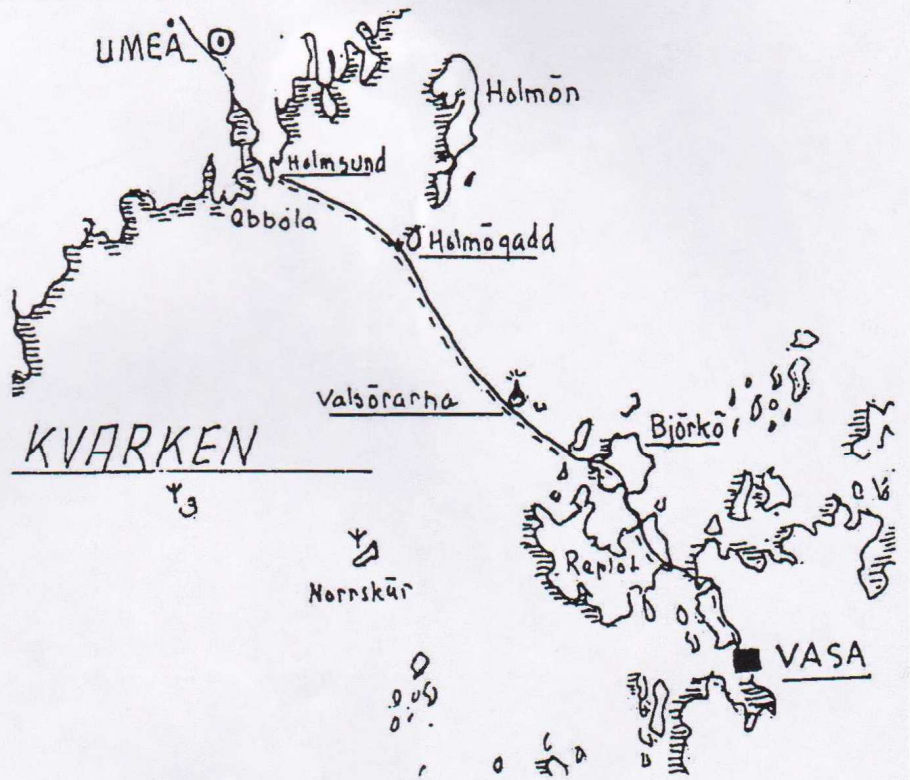
Jäätie – suora yhteys Ruotsiin

Jäätien muistomerkit molemmin puolin Merenkurkkua kertovat tien merkityksestä Talvisotaan joutuneelle Suomelle. Ruotsi avusti Suomea Talvisodassa monin eri tavoin, mm. vapaaehtoisjoukoin sekä ase- ja ammustoimituksin. Vuoden 1940 alussa meren jäätyessä ja satamien tultua suljetuiksi ainoa kuljetusyhteys länteen oli Tornion ja Haaparannan kautta. Tämä kiertoreitti luonnollisesti ruuhkautui pahasti ja uhkana oli lisäksi, että venäläiset onnistuisivat tavoitteessaan yhteyden katkaisemiseksi.

Poikkeuksellisen kylmä talvi synnytti pohjalaisissa suojeluskunta- ja teollisuuspiireissä ajatuksen jäätien avaamisesta Uumajan Holmsundista Vaasaan. Jäätiehanke sai sotilasviranomaisten tuen ja sen toteuttajaksi määrättiin piiri-insinööri Torsten Nordström. Valassaarten majakanvartija Karl Nykvist toi hankkeeseen Merenkurkun alueen paikallistuntemuksen. Ruotsi ei ollut hankkeessa virallisesti mukana, mutta suuri joukko vapaaehtoisia kuorma-autoyrittäjiä takasi kuljetusten toteutumisen. Vastuutoimijana Ruotsissa oli Lastbilföreningen i Södra Västerbottenin puheenjohtaja N.S. Ericsson.

Hanke oli erittäin riskipitoinen. Jäätynyt meri on aina petollinen, aurattu tie umpeutui lähes päivittäin kovissa tuiskuissa ja venäläisiä pommikoneita tuli varoa. Valkoisiksi kalkitut autokolonnat matkasivat yleensä öisin. Vaikeuksista huolimatta vahingot jäivät verraten vähäisiksi suhteessa hankkeen kokoon. Kuusi kuorma-autoa vajosi mereen, yksi aura-auton kuljettaja menehtyi tien perustamisvaiheessa.

Tie avattiin 19.2.1940. Vaikeissa olosuhteissa lähes 800 kuljettajaa kuorma-autoineen toi yli 2000 autolastillista sotamateriaalia ja huoltotarvikkeita 120 km pitkän matkan Merenkurkun yli. Lisäksi 53 tankkiautolla tuotiin lähes 100 tn bensiiniä Vaasaan. Paluu kuormina Ruotsiin vietiin yli 1000 tn selluloosaa. Vielä rauhan-



Schematisk bild av isvägen över Kvarken. (Jarl Finne)

Kaaviokuva Merenkurkun jäätiestä. (Jarl Finne)

teon jälkeen yli 200 vapaaehtoisia ruotsalaiskuljettajaa kuorma-autoineen avusti Kannaksen evakuoinnissa. Tie suljettiin lopullisesti 22.3.1940.

Vaasalaiset sotaveteraanit aktiivisia

Vaasalaisten sotaveteraanien keskuudessa syntyi 1990-luvulla ajatus saada Talvisodan jäätielle ja sen sankareille muistomerkit Vaasaan ja Holmsundiin kunnioittamaan sekä jäätien toteutuksesta vastanneita että vaarallisiin kuljetuksiin osallistunutta suurta vapaaehtoisten kuorma-autoilijoiden joukkoa. Vaasalaisvoimin toteutui muistomerkin Vaasan osuus, kun Talvisodan päättymisen 60-vuotismuistopäivänä 13.3.2000 Tiklas-puistossa paljastettiin kuvanveistäjä Pekka Jylhän teos Kultainen käsi. Muistomerkin paljastanut Vaasan Sotaveteraanipiirin puheenjohtaja Holger Strandberg

päätti avajaispuheensa ruotsalaisille vapaaehtoisille kohdistettuihin kiitoksiin: ”Kiitos, että Te autoitte meitä niin, että tänään saamme elää vapaassa Isänmaassa, itsenäisessä Suomessa. Kiitos, että itse saamme päättää kohtalostamme”. Vaasalaiset sotaveteraanit tekevät vuosittain kunniakäynnin muistomerkillä 13.3.

Arvokas ruotsalaisapu sai oman muistomerkkinsä Holmsundin satamaan viisi vuotta myöhemmin, kun Finlands Krigsveteraner i Sverige, Lions Club Holmsund, Västerbottens Regementes Museum ja Sveriges Åkeriföretag-yhteisöjen toimesta aikaansaatu muistolaatta paljastettiin jäätien lähtöpisteessä 25.9.2005. Paikalla oli vielä jäätien varsinaisia sankareita, ruotsalaisia vapaaehtoisikuljettajia. Muistomerkin paljastuksen suoritti Suomen Ruotsin suurlähettiläs Pertti Torstila. Pu-

jatk. siv. 25